

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Одним із актуальних завдань фармацевтичної освіти є підготовка висококваліфікованих фармацевтів, які відповідають потребам суспільства, вимогам мінливих умов сучасного життя та здатні ефективно діяти в нестандартних умовах професійної діяльності. У свою чергу, це передбачає формування в них високого рівня готовності до ефективних дій під час виникнення незапланованих ситуацій. Готовність значною мірою залежить не тільки від індивідуально-психологічних особливостей та рівня емоційно-вольової стійкості особистості, але й від характеру сформованості мотивів, спрямованих на забезпечення спроможності до розв'язання цих ситуацій, від рівня знань й вмінь об'єктивно їх оцінювати, від швидкості вибору оптимального варіанту поведінки та правильного прогнозування можливих наслідків.

На основі аналізу наукових досліджень і літератури (Котвіцька А.А., Мазурець С.І., 2013; Галій, Л. В., 2017; Карамаврова Т. В., Лебединець В. О., Пляка Л. В., 2018) та практичної діяльності фармацевтів встановлено, що їхня повсякденна професійна діяльність пов'язана з необхідністю прийняття відповідальних рішень в умовах підвищеної психологічної напруги, дефіциту часу й інформації, тобто в межах різних проблемних ситуацій, при розв'язанні яких немає однозначно правильних рішень. У світлі цього слід підкреслити, що всі аспекти майбутньої фахової діяльності фармацевта достатньо складно попередньо спрогнозувати, оскільки значна кількість фахових ситуацій носить нестандартний, непередбачуваний характер.

Виходячи з цього, слід брати до уваги декілька структурних компонентів готовності майбутніх фармацевтів до професійної діяльності, а саме: характер сформованості *мотивів*, спрямованих на забезпечення

спроможності до професійної діяльності; рівень сформованості професійних знань, умінь і навичок. Відповідно, наступним структурним компонентом готовності є характер ціннісного ставлення до професійної діяльності, який складається з системи системи цих цінностей і включає такі групи: *базові професійні цінності*, що забезпечують загальну соціальну спрямованість особистості фармацевта; *соціально-регламентувальні цінності*, які регламентують взаємовідносини фармацевта з відвідувачами аптек; *колегіально-регулювальні цінності*, що визначають її стосунки з колегами по роботі; *особистісно-рефлексивні цінності*, які зумовлюють ставлення фармацевта до себе як до фахівця фармацевтичної галузі.

На нашу думку, не менш важливим структурним компонентом, який забезпечує готовність майбутніх фармацевтів до професійної діяльності є характер прояву особистісно-професійних якостей. Саме в цій площині нами проводилося дослідження.

В деяких наукових працях пропонується перелік особистісно-професійних якостей, необхідних провізорів та фармацевтові для ефективної професійної діяльності. Так, Котвіцька А.А., Мазурець С.І. наголошують, що для ефективного виконання професійних функцій, провізор, окрім засвоєння поглиблених спеціальних знань і професійних компетенцій, має володіти низкою таких професійно-значущих якостей, як: знання асортименту ЛЗ; вміння вислухати пацієнта; надавати поради у разі необхідності; спостережливість; лояльність по відношенню до себе, колег та споживачів; толерантність і тактовність.

Ми погоджуємося з думкою науковців (Вітенко І., Чабан О.С. та ін.) про те, що доцільно в сукупності основних якостей, необхідних фахівцеві для виконання професійних функцій, виокремити такі три групи: 1) морально-вольові якості: співчуття, доброзичливість, щирість, оптимізм, чесність, терпіння, самовідданість, працелюбність, терпіння, ввічливість, уважність, мужність, милосердя, гуманізм, доброта, рішучість, принциповість, делікатність, тактовність, самовідданість, чесність,

ввічливість, оптимізм, мужність, скромність, принциповість, ініціативність, дисциплінованість, вимогливість до себе та інших; 2) естетичні якості: охайність, зовнішня привабливість; 3) інтелектуально-пізнавальні якості: ерудованість, спостережливість, логічність, прагнення до систематичного підвищення професійних знань і кваліфікації, комунікабельність, здатність осмислювати отриману інформацію та виділяти головне, ефективно використовувати отриману інформацію в професійній діяльності.

Можна зробити висновок, що запропоновані різними авторами переліки особистісно-професійних якостей, необхідних майбутнім фахівцям фармацевтичної галузі, розрізняються за складом характеристик та за мірою їх узагальнення. Відзначимо, що деякі автори виокремлюють характеристики, які не є пріоритетними в системі професійно-важливих якостей фармацевта, зокрема, лідерські якості. Але, на наше переконання, саме ці якості є дійсно бажаними, оскільки для фармацевта важливою є здатність діяти в складі команди. Також, професійна діяльність фармацевта вимагає прояву активного мислення, особливо, коли необхідно швидко приймати оптимальні рішення й адекватно діяти відповідно до конкретної ситуації, що потребує кмітливості, винахідливості, самоволодіння, розвинутої оперативної пам'яті (запам'ятовування великих обсягів фармакологічної інформації). Наприклад, при наданні домедичної допомоги фармацевт має швидко оцінити наявну ситуацію, ресурси та власні можливості, прийняти адекватне рішення, реалізувати відповідні дії, передбачити можливі наслідки або ускладнення та провести профілактичні заходи для їх попередження.

Можна стверджувати, що діяльність фармацевта ставить високі вимоги до стану сенсомоторики: рухи мають бути точними, швидкими, спритними (при виготовленні ліків, проведенні внутрішньоаптечного контролю якості екстемпоральних лікарських засобів, володінні основними методами аналізу тощо).

У свою чергу, науковці відзначають, що психологічними протипоказаннями для оволодіння даною професією є байдужість, неухажність, безвідповідальність, низький рівень сформованості інших професійно вагомих якостей.

Відомо, що професійно важливі якості виділяються в залежності від тих основних сфер взаємодії, в які вступає людина за родом своєї діяльності. Так, за класифікацією Є. О. Климова професія фармацевта належить до соціономічного типу, основу якого складають відносини «фармацевт-покупець», які складаються з компонентів професійного, морально-етичного, естетичного, економічного та юридичного характеру. Тому, більш значущими стають особистісні якості: комунікабельність, тривожність, стриманість, поступливість, гнучкість, витриманість, доброзичливість, емпатія тощо (Шаповалова В., 2017).

На основі врахування ідей науковців, зокрема, А. Москаленка, нами запропоновано систему професійно необхідних для фармацевтів особистісних якостей, а саме: 1) *комунікативні*: здатність швидко встановлювати контакти з колегами та відвідувачами аптек, вести бесіду, розпитувати відвідувача аптеки; спроможність обрати доцільну форму спілкування залежно від психологічного стану та індивідуальних особливостей співрозмовника; здатність приваблювати до себе людей, викликати їхню довіру; давати об'єктивну оцінку діям інших людей; розуміти підтекст мови (іронію, жарт тощо); доводити до слухача свої думки й наміри; узгоджувати свої дії з діями інших людей; 2) *розумові*: спроможність розглядати проблему з кількох різних точок зору; здатність обирати з великого обсягу інформації необхідну для вирішення завдання; робити правильні висновки на основі суперечливої інформації; здатність прийняти правильне рішення в умовах дефіциту інформації або часу; встановлювати взаємозв'язки тощо; 3) *вольові*: здатність брати на себе відповідальність у складних ситуаціях; захищати свою точку зору; спроможність до тривалої розумової роботи без погіршення якості та

зниження темпу; наполегливість у подоланні труднощів; уміння примусити себе виконувати нецікаву, але необхідну роботу; 4) *імажинітивні*: здатність знаходити нові та нестандартні рішення; бачити декілька можливих шляхів розв'язання проблеми й обирати найбільш ефективний; прогнозувати наслідки подій; 5) *емоційні*: врівноваженість, самовладання при конфліктах; емоційна стійкість при прийнятті відповідальних рішень; швидка адаптація до нових умов; 6) *мовленнєві*: спроможність послідовно, чітко, зрозуміло, логічно формулювати та викладати думки; 7) *мнемічні*: здатність точно відтворювати матеріал в даний момент; 8) *атенційні*: здатність тривалий час зберігати стійку увагу, незважаючи на втому та сторонні подразники; 9) *моторні*: здатність швидко діяти в умовах дефіциту часу; 10) *спостережливість*: здатність вибирати при спостереженні необхідну інформацію для вирішення конкретної проблеми.

У ході дослідження з вищезазначеною системою особистісних якостей ознайомлено 147 студентів заочної форми навчання спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» Фахового коледжу НФаУ, які мають досвід професійної діяльності в аптеці від 6 місяців до 17 років. Респондентам було запропоновано розташувати визначені особистісні якості за значущістю для професійної діяльності. Отримано такі результати: важливими якостями фармацевти вважають усі, які запропоновано, але ранжування виявило пріоритети: розумові; комунікативні; емоційні; атенційні; імажинітивні; мнемічні; мовленнєві; моторні; спостережливість; вольові.

Отже, можна підсумувати, що професійна (фахова) компетентність фармацевта складається зі: спеціальної компетентності (знання фармакотерапевтичних, медичних, технічних, ергономічних характеристик товарів і послуг фармацевтичного асортименту); управлінської компетентності (знання законів і правил розвитку фармацевтичного бізнесу і формування команди); психологічної компетентності (знання психології спілкування з колегами та споживачами фармацевтичних товарів і послуг);

правової компетентності (знання законодавчої та нормативно-правової бази фармацевтичної діяльності) (Бурко Л., 2013). Слід також підкреслити, що професійні якості та компетенції фармацевта існують як ієрархічна система, причому в різних професійних ситуаціях пріоритетність цих якостей та компетенцій може змінюватися. Домінування в конкретному випадку певних якостей та компетенцій зумовлює визначення фармацевтом обсягу професійних дій. Однак, незважаючи на специфічні особливості конкретної ситуації у професійній практиці, здоров'я людини вважається головним критерієм як найвищим благом, а людське життя – пріоритетною соціальною цінністю.

Таким чином, готовність фармацевтів до професійної діяльності забезпечується сформованістю певних мотивів, професійних цінностей, знань, вмінь, особистісно-професійних якостей. Причому високий професіоналізм формується тільки через ґрунтовну наукову підготовку, набуття навичок творчого мислення, досвіду, культури спілкування, гармонійного поєднання суспільного й індивідуального. Все це досягається тільки у процесі сумлінної роботи над собою, забезпечення постійного підвищення своєї фахової майстерності.